

בסדור יחסים הגונים בין אדם לחבירו קיימים כמה גוונים. אם אדם גרם נזק לחבירו, הוא יכול לשלם, ואם הוא גזל, "והשיב את הגזילה אשר גזל" (13). יותר חמור הוא כשאדם גורם צער עלבוץ ועגמת נפש. פתגם ידוע אומר: מכה עוברת, מלה נשארת. מלה של עקיצה חודרת. במשלי נאמר: "המתלהלה היורה זיקים חצים ומות, כן איש רימה את רעהו, ואמר: הלא משחק אני" (15). בעניני נזקים אפשר להסתדר, אבל הסכנה הייותר חמורה היא ביחסים הנפשיים בין אנשים, בהתנגשויות הרוחניות, ובהן צריך בכל תוקף, התפיסות וסילוק מחיצות.

5. שמירת הלשון

קודם כל יש ליזהר מלשון הרע.

6. אפיקורסות

בדורנו יש הרבה משברים באמונה. אפילו מבין האנשים העוסקים בהנהגת המדינה, האפיקורסים לא חסרים. אפיקורסות היא כפירה, חסרון אמונה, שלילה. "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא... חוץ מן האפיקורסים" (20). לא נאמר שהוא אינו בכלל ישראל, חס ושלום (21), הוא עדיין שייך למסגרת הגוף הלאומי, לשיבת ציון ולישוב הארץ. חלקו בעולם הבא הוא ענין אחר. יש אדם שבמהלך האידיאולוגיה הנוכחית שלו בחייו ובמעשיו, הוא חומרני, שקוע בזמן מתוך שלילת הנצח. אם הוא שולל את הנצח, את העולם הבא - אין לו חלק בו! אמנם יכול להיות שיש לו זכויות מצדדים רוחניים אחרים של כלל ישראל, כגון שייכות לבנין הארץ. כפירה בעיקר היא האפיקורסות היותר גדולה, המחסור באמונה היותר חמור והנה לשון הרע שקול כנגדה! וגם כנגד שפיכות דמים עבודה זרה וגלוי עריות!

7. טהרת הדיבור

אין שום היתר בעולם לדבר לשון הרע. הוא רקבון בכח המדבר של האדם. עיקרו של האדם הוא "אדם מדבר" (22). "ויהי האדם לנפש חיה" (23), "לרוח ממללא" (24), "שיש לו דעה ודבור" (25). ענינו של כח הדבור הוא לגלות כלפי חוץ את התוכן הפנימי של המחשבה והרגש. מובן מאלינו שיש לבטא רק את המחשבות והרגשות הטובים שבפנים האדם, אבל לא את מה שמבולבל, כפי שאנו מבקשים בסוף תפילת "שמונה עשרה": "נצור לשוני מרע" (26). טהרת הדיבור נצרכת וחיונית לכל אחד מאתנו, ובמיוחד באופן צבורי. זכינו "בשוב ד' את שיבת ציון" (27) לבנין הארץ ולבניית חברה בה, ומעל זה בא חיוב כל מצוות התורה, ולעילא חובת הזהירות מלשון הרע. יש לעקור אותו מן השורש, מתוך התפיסות הדדית.

עלינו לזכור שאנו ממשיכים באופן הסטורי את ענין "בשוב ד' שיבת ציון" (29) שבימי עזרא. המהלך הזה הסתבך אחר כך ועסשו זכינו לו מחדש. אנו ממשיכים את תקופת שיבת ציון של עזרא ונחמיה (30). אנו חוזרים לקיים דין הרנאה "בתי ישראל בשובן, מברך מציב גבול אלמנה" (31), עליו רש"י מסביר: "כגון בשוב בית שני". לא הופיעו אז ניסים כמו ביציאת מצרים, אלא הכל התנהל כאילו באופן טבעי, כגון על ידי השתדלנות של נחמיה אצל המלך. והצהרת כורש הדומה להצהרת בלפור. חגי, זכריה ומלאכי היו שלשת הנביאים שעלו עם ישראל מן הגולה (32), ואצל זכריה נמצאת אזרה מיוחדת לשבי הגולה: "ראיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם" (33) "ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם" (34).

(מתוך שיחות הרב צבי יהודה)

מחברת ז' אהרתי (ת)

זאת תוכחת מוסר שיש בה צורך מיוחד מאז ועד הנה. לא רק בדבור בלבד יש לקיים "לפני ד' תטהרו" (35) - זהו דבר פשוט. אלא גם מן הלב יש להוציא כל מחשבה רעה על חבירו. "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם". יש להתרגל לכך שלא קיימת בכלל "רעת רעהו", אלא רק "טובת רעהו". "רעת רעהו" הוא דבר שטחי וילדותי. הצד החיובי יותר צודק ויותר אמיתי. זאת הדרכה, בקשה ואזהרה, המחייבת נקוי פנימי של איברינו ועצמיותנו מכל מחשבה על "רעת רעהו". התחדשות זו של דין חבירו לכף זכות הכרחית ליום הכיפורים. כשזוכים לעזור לרבונו של עולם לבנות חברה או ישוב, יש להזהר להתמלא בסמפטיה ועין טובה, אהדה ואהבה.

11. רבוי אמונה ואהבה

חיוני והכרחי שהאידיאליזם הכלל-ישראלי שלנו יתגלה ברבוי אחדות ורבוי אהבת חינוס. אבא ז"ל היה מדגיש שיש צורך בשני דברים: רבוי אמונה ורבוי אהבה. יש עכשיו מחסור בהם, לכך יש להרבות בהם. אהבה היא חכמה גדולה, השקפת עולם גדולה וטהרת נפש גדולה (36). גם "איש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם" שייך לרבוי האהבה והשייכות ההדדית.

מובן מאליו שצריך להיות יחס של אהבה וכבוד ביך כל החברים הבונים יחד חברה או ישוב. לכל אחד ואחד, ולכל אחת ואחת, יש חלק בבניה, הן בבניה הממשית העובדתית בפועל כפיס, הן בבניה במובן הרוחני והתרבותי. לכל אחד ואחת מהבונים והבונות זכות בשכלול הבניין. אשריכם ואשרינו ואשרי כלל ישראל. אחריות על חלק מן הבניה הממשית או התרבותית מוטלת על כל אחד ואחת, מתוך כך נמשך ברור החשבון שהאדה וההוקרה ההדדית צריכה להקיף את כל חלקי צבור הבונים. מתוך השייכות הזאת של כולם יחד, צריכה להופיע הכרת טובה ותודה לכל אחד.

14. ביקורת מתוך עין טובה

עכשיו עומדים על הפרק בירורי דברים ביחס לפלוני אלמוני. במשך תולדות בנין הישוב הזה, יש דברים אשר עליהם צריך להודות לו, ויש גם מקום לבקורת כלפיו. רק על מי שאינו עושה כלום, אין בקורת. מי שעושה, מביא - בהכרח - על עצמו ביקורת. יש הלצה: "עם הארץ אינו טועה לעולם בהבנת התוספות". יש מקום לבקורת, הערות וטענות, אבל הכל תלוי איך הן נאמרות: מתוך עין טובה, מתוך הסתכלות טובה. כשבקורת נאמרת בסגנון נכון, היא מוסיפה ומשכללת. לעומת זאת הערות בסגנון פוגע אינן מוסיפות כל כך בריאות. אם נאמרו בטויים שלא כהוגן, צריך לבקש סליחה, מחילה, והתפייסות. בתוכנו, ובתור חברה של קדוש השם, אי אפשר שיהיו בטויים שאינם נקיים לגמרי. יש לעקור מן השורש הערות שנאמרות לא מתוך יחס של עין טובה.

21. צבור אחד

יש לזכור שכולם שייכים לצבור אחד, ולפעול מתוך שייכות והדדיות. "לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא" (51). כל הצבור הוא שער קומה אחד, אורגניזם אחד, וכשזוכרים זאת מופיעה התועלת השלמה שכל אחד מוסיף. מתוך הדדיות והבנה מתגלה הברכה וסייעתא דשמיא.